

4T D'ESO · EB4 · UNITAT 12

Impostos, pressupost públic i frau fiscal

Impostos, taxes i cotitzacions, IVA i nòmina, pressupost públic, dèficit i deute, frau fiscal i transparència

12

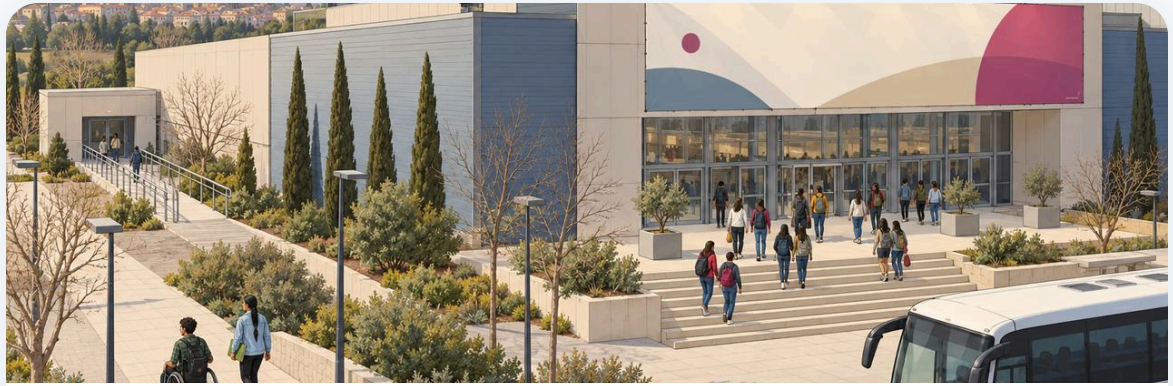
PER COMENÇAR

En aquesta unitat aprendràs a...

- Distingir un impost, una taxa i una cotització, i calcular l'IVA d'un tiquet i el preu sense IVA a partir del total.
- Llegir una nòmina i explicar què és el sou brut, el sou net, la retenció de l'IRPF i la cotització a la Seguretat Social.
- Explicar què és un pressupost públic i distingir ingressos, despeses, dèficit i deute.
- Explicar per què el frau fiscal perjudica tothom i distingir-lo d'una decisió legal sobre impostos.
- Valorar la transparència i la rendició de comptes com a eines per saber on van els diners comuns.
- Tancar la «Guia de diners i consum per a 1r» amb la fitxa de l'IVA i del que paguem entre tots.

SITUACIÓ DE PARTIDA · CAS FICTICI

Una situació de partida

És l'últim dimarts de juny a 4t B de l'Institut Ribera Nord de Valldelana. La Inés Varela projecta una làmina del llibre a la pissarra digital i demana «les fletxes que falten». La Martina ha tornat de la papereria amb un tiquet de 18,15 € i una pregunta que no la deixa en pau: on va l'IVA? La Lucía ho apunta tot, l'Hugo calcula a ull i la Salma vol saber d'on surt cada dada. Demà s'entrega la guia que han fet per a 1r.

❓ **Compres un entrepà al bar. Pagues alguna cosa més que el preu del menjar i del pa? On ho miraries?**

❓ **Anomena tres coses que fas servir cada setmana i que no pagues quan les uses (per exemple, el carrer o l'institut). Qui creus que les paga?**

❓ **Si un ajuntament gasta més del que ingressa, què creus que li passa al cap d'uns anys?**

MAPA DE LA UNIDAD

Lo que vamos a ver

- **12.1** Impostos, taxes i cotitzacions
- **12.2** De la nòmina als serveis públics
- **12.3** El pressupost públic, el dèficit i el deute
- **12.4** El frau fiscal
- **12.5** Transparència i rendició de comptes

Impost, taxa o cotització?

Impost

Es paga sense servei concret a canvi: l'IVA, l'IRPF.

Taxa

Es paga per un servei concret: la recollida d'escombraries d'un negoci.

Cotització

Es paga per treballar i dona dret a protecció social.

CLAVE

La cotització **no és un tribut**: finança la Seguretat Social.

El tiquet de la papereria

3 carpetes, 2 grapadores i 1 pot de cola

La Martina compra material per imprimir la guia i guarda el tiquet.

1. **Base.** 4,50 + 6,00 + 4,50 = 15,00 €.
2. **IVA.** 15,00 × 0,21 = 3,15 €; total, 18,15 €.
3. **Volta enrere.** 18,15 ÷ 1,21 = 15,00 €: l'IVA es calcula sobre la base.

✔️ **De cada 18,15 € que paga qui compra, 3,15 € (el 17,4 %) no es queden a la botiga: els ingressa a Hisenda.**

Allò que va al comú

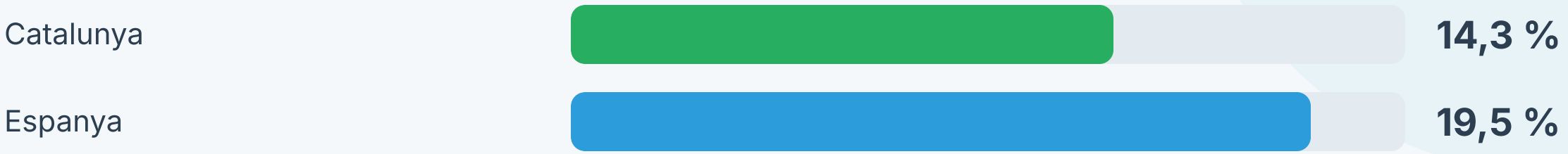
CONCEPTE	CÀLCUL	IMPORT
Cotització de la Yolanda	6,5 % de 1.200 €	78,00 €
IRPF retingut	8 % de 1.200 €	96,00 €
Cotització del bar	32 % de 1.200 €	384,00 €
Total al comú	78 + 96 + 384	558,00 €

CLAVE

Són **558,00 €** al mes, el 46,5 % del sou brut: pensions, atur, sanitat i escola.

Risc de pobresa el 2025

Taxa de risc de pobresa, 2025.

Font: INE, Encuesta de Condiciones de Vida 2025 (consulta: 11/2026).

CLAVE

Aquesta dada és només un **retrat**: no diu quina part es deu als impostos o a les prestacions.

Un municipi amb dèficit

Ingressa 12,0 M€ i en gasta 12,6

Ja devia 5,0 M€ i paga un 3 % d'interès sobre el deute.

1. **Dèficit.** 12,6 − 12,0 = 0,6 M€, el 5 % dels ingressos.
2. **Deute.** 5,0 + 0,6 = 5,6 M€ al final de l'any.
3. **Interessos.** 0,150 M€ aquest any i 0,168 M€ l'any següent.

✔️ **Un dèficit mantingut fa créixer el deute i els interessos: 168.000 € que no es poden gastar en serveis.**

Frau fiscal o decisió legal?

🚫 Frau fiscal

- No declarar uns ingressos
- No donar o no demanar el tiquet
- Amagar una activitat

VS

✅ Decisió legal

- Aplicar una deducció que permet la llei
- Equivocar-se de bona fe i corregir-ho aviat
- Els tipus d'IVA no els tria qui compra

CLAVE

El frau no és un delicte sense víctimes: ho acaben pagant **les altres persones**.

El bar que no dona el tiquet

80 € al dia durant 300 dies

Un bar fictici amb el 10 % d'IVA inclòs que no declara aquestes vendes.

1. **Vendes.** 80 × 300 = 24.000 € l'any.
2. **Base.** 24.000 ÷ 1,10 = 21.818,18 €.
3. **IVA no ingressat.** 24.000 − 21.818,18 = 2.181,82 € l'any.

✔️ **Per sota dels 120.000 € no és delicte fiscal, però continua sent frau: multiplicat per molts negocis, són escoles i centres de salut.**

🙋 PREGUNTA PER A LA CLASSE

Un entrepà costa 4,40 € amb el 10 % d'IVA inclòs. Una companya calcula l'IVA com el 10 % de 4,40 €. Quin és l'IVA correcte?

A 0,40 €: la base és 4,00 € i el 10 % de 4,00 € són 0,40 €

B 0,44 €: el 10 % de 4,40 €

C 0,04 €: el 1 % de 4,00 €

✔️ L'error és calcular el 10 % del total, que ja inclou l'IVA. Base: 4,40 ÷ 1,10 = 4,00 €; IVA: 0,40 €.

REPASO

Idees clau

- **Què es paga.** impost, taxa i cotització, iva: base, tipus i total, irpf progressiu.
- **De la nòmina als serveis.** sou brut i sou net, cotització i retenció, redistribució.
- **Pressupost públic.** ingressos i despeses, dèficit i superàvit, deute i interessos.
- **Frau fiscal.** economia submergida, qui ho paga, frau o decisió legal.
- **Transparència.** rendició de comptes, pressupostos participatius.

PER ACABAR

Per pensar

1 La Martina dibuixa una caixa amb «el comú»: quines fletxes hi arriben i quines en surten? Qui acaba pagant el que no paga una persona que no dona el tiquet?

2 El bar del cas amaga 2.181,82 € d'IVA l'any. Per què no arriba a delicte fiscal i, tot i així, perjudica? Què perdria el barri?

3 Un municipi té un dèficit de 0,6 M€ i 168.000 € d'interessos l'any següent. Tria una de les tres vies (ingressar més, gastar menys o créixer) i digues qui en pagaria el cost.

Ara et toca a tu!

Repassa, practica i comprova el que has après.

📝 **Resum**

✅ **Test**

👆 **Interactius**

Llibre, presentacions, resums i tests gratis a **josesande.com**